

Т. С. Супранкова

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт
Мінск, Рэспубліка Беларусь
e-mail: tatsupr@tut.by*

СПЕЦЫФІКА ФАРМІРАВАННЯ ФАЎСТАЎСКАГА СЮЖЭТА Ў «ГІСТОРЫІ ПРА ДОКТАРА ЁГАНА ФАЎСТА, ЗНАКАМІТАГА ЧАРАДЗЕЯ І ЧАРНАКНІЖНІКА»

У артыкуле паказана спецыфіка ўзнікнення топікі фаўсціяны і яе фарміраванне ў першай па часе ўзнікнення версіі «Гісторыі пра доктара Ёгана Фаўста, знакамітага чарадзея і чарнакніжніка», прааналізаваны асноўныя матывы, якія стануць неад'емнай часткай наступных фаўсціян у нямецкай і іншых нацыянальных літаратурах.

Ключавыя словы: фаўстаўская тэма; Народная кніга; топас; міфалагема; Адраджэнне.

Т. С. Супранкова

*Белорусский государственный университет
Минск, Республика Беларусь
e-mail: tatsupr@tut.by*

СПЕЦИФИКА ФОРМИРОВАНИЯ ФАУСТОВСКОГО СЮЖЕТА В «ИСТОРИИ О ДОКТОРЕ ИОХАННЕ ФАУСТЕ, ЗНАМЕНИТОМ ЧАРОДЕЕ И ЧЕРНОКНИЖНИКЕ»

В статье показана специфика возникновения топики фаустианы и ее формирование в первой по времени возникновения версии «История о докторе Иоганне Фаусте, знаменитом чародее и чернокнижнике», проанализированы основные мотивы, которые станут неотъемлемой частью последующих фаустиан в немецкой и других национальных литературах.

Ключевые слова: фаустовская тема; Народная книга; топос; мифологема; Возрождение.

T. Suprankova

*Belarusian State University
Minsk, Republic of Belarus
e-mail: tatsupr@tut.by*

THE SPECIFIC OF THE FAUST-THEME'S FORMATION IN «HISTORIA VON D. JOHANN FAUSTEN»

The article examines the discovery of the specifics of the emergence of Faust-concept topics and its formation in the first-time occurrence version of the «Historia von D. Johann

Fausten». The autor will analyze the main motives that will become an inseparable part of the following Faust-concepts in German and other national literatures.

Key words: Faust-theme; chapbook (Volksbuch); topos; miphologeme; Renaissance.

Фаўсціянская тэма, якая сфармавалася ў гісторыі сусветнай літаратуры ў эпоху Адраджэння, афармлялася дастаткова доўга. У шмат якіх нацыянальных літаратурах старажытнасці можна знайсці архетып забароны і яе парушэння (Біблія, апокрыфы, «Прыкуты Праметэй» Эсхіла і інш.). У часы Рэнесансу складваецца цыкл легендаў пра доктара Фаўста, які быў адначасова і канкрэтнай гістарычнай асобай. Але легендарны вобраз Фаўста ў літаратуры засноўваецца далёка не на гістарычнай канкрэтыцы, а хутчэй навеяны старажытнымі паданнямі пра чараўнікоў, анекдотамі аб вандроўных шкалярах і шарлатанах, сюды ж напластаваліся і гісторыі з сярэднявечнай царкоўнай і дэманалагічнай літаратуры. Так складвалася гісторыя аб магу, якога народная свядомасць лічыла падманшчыкам і прайдзісветам, што выдае сябе за вучонага чалавека, а на самой справе прадаў душу д'яблу і той ужо выконвае розныя дзівосы. Падобнае паданне не дарма з'яўляецца ў той гістарычны перыяд, калі чалавецтва стаяла на парозе Новага часу і калі адыходзіла ў нябыт Сярэднявечча з тэацэнтрычным спосабам мыслення. Як трапна заўважае расійскі германіст Б. Пурышаў, «подобная легенда овееяна дерзновенным духом эпохи, которая нуждалась в титанах и порождала титанов» [1, с. 196]. Гэты сюжэт авеяны і арэолам трагічнасці, бо герой, які адмаўляецца ад Нябёсаў дзеля зямных ведаў, па маштабнасці праблематыкі сапраўды ўзыходзіць да эсхілаўскага Праметэя, што пакутуе за людзей, ці біблейскіх Адама і Евы, якія захацелі спазнаць сутнасць добра і зла.

«Гісторыя пра доктара Ёгана Фаўста, знакамітага чарадзея і чарнакніжніка» («Historia von D. Johann Fausten, dem weitbeschreiten Zauberer und Schwartzkünstler»), вядомая яшчэ як Народная легенда аб Фаўсце, выйшла ў свет у выдавецтве Ё. Шпіса ў 1587 г. у Франкфурце-на-Майне. Там галоўны герой быў прадстаўлены як «человек пытливой мысли, стремящийся разбить цепи церковной догматики и схоластики, высоко ценящий подлинное знание, любящий жизнь со всеми ее греховными радостями и соблазнами» [2, с. 57]. Тут паказаны персанаж, які імкнецца ўсё спасцігнуць, выкарыстоўваючы навуку і магію. Народная кніга спрабуе даць сваім чытачам маральны ўрок, асуджаючы ўчынкі Фаўста. Яна карысталася вялікім поспехам з моманту свайго выхаду ў свет, шматкроць перавыдавалася, ужо з наступнага года пачала перакладацца на англійскую (1588-1589), галандскую (1592), французскую (1598) і іншыя

мовы. І адразу ж можна гаварыць пра ўзнікненне іншых твораў на тэму Фаўста: «Сапраўдная гісторыя Фаўста» («Wahrhaftige Historie etc.», 1599) Георга Рудольфа Відмана, крыніцай якой паслужыла Народная кніга, «Жыццё Фаўста» (1674) нюрнбергскага лекара Ё. Н. Пфітцэра, тэатральныя пастаноўкі, дзе гісторыя Фаўста была паказаная ў камічным святле.

Да гісторыі пра Фаўста звярталіся і за межамі Нямеччыны. Ім зацікавіўся англійскі драматург Крыстафер Марлаў (Christopher Marlowe, «The Tragical History of the Life and Death of Doctor Faustus» – «Трагічная гісторыя доктара Фаўста», 1604), таленавіты сучаснік У. Шэкспіра, якога хвалявалі моцныя і тытанічныя характары і які першым убачыў у лёсе гэтага героя трагедыю. На працягу XVII–першай паловы XVIII стагоддзя фаўсціянская тэматыка ў асноўным была прадстаўленая на тэатральнай сцэне (драмы, лялечныя камедыі, пантамімы, балет). Але асабліва цікавасць да вобраза Фаўста ўзнікла ў эпоху Асветніцтва. Адну з неардынарных трактовак у рэчышчы асветніцкіх ідэй дае нямецкі крытык, пісьменнік і драматург Готхальд Эфраім Лесінг (яго п’еса была напісана паміж 1755 і 1775 гадамі і цалкам не захавалася). У 1775 годзе ў Каралеўскім тэатры Прагі была прадстаўленая драма «Ёган Фаўст», напісаная венскім акцёрам і драматургам Паўлем Вайдманам. Удзельнікаў літаратурнага руху «Бура і націск» («Sturm und Drang») таксама прывабіў вобраз Фаўста як героя дзёрзкага, тытана, бунтара, «бурнага генія», нават звышчалавека. З 1773 па 1775 годы Ёган Вольфганг Гётэ стварае першы варыянт сваёй драматычнай паэмы, якая ўмоўна называецца «Пра-Фаўст» («Urfaust») і якая стане падмуркам для Першай часткі «Фаўста» («Faust», 1808). Пад уплывам Гётэ фаўстаўскай тэмай зацікавіліся іншыя шцюрмеры: Якаб Ленц з драматычным урыўкам аб Фаўце ў пекле (1777), Фрыдрых Мюлер з п’есай «Жыццё і смерць доктара Фаўста» («Doktor Fausts Leben und Tod», 1778), Фрыдрых Клінгер з цыклам раманаў, самым знакамітым з якіх стаў «Фаўст, яго жыццё, дзеі і звяржэнне ў пекла» («Faust’s Leben, Taten und Hoellenfahrt», 1791). Безумоўна, вядомейшай апрацоўкай легенды з’яўляецца «Фаўст» Ё. В. Гётэ, у якім увасобілася вера нямецкага пісьменніка ў чалавека і яго творчы патэнцыял. Менавіта гэты твор цяпер проста ці апасродкавана будзе ўплываць на далейшыя фаўстаўскія і антыфаўстаўскія мадыфікацыі ў сусветнай літаратуры.

Фаўст сапраўды стаў адным з «вечных вобразаў» сусветнай культуры, шматкроць увасобленых у розных мастацтвах паслягётэўскага часу, паўплываўшы на іншыя нацыянальныя літаратуры і стаўшы ўвасабленнем нямецкага духа і вобразам заходнееўрапейскай цывілізацыі ў інтэрпрэтацыі О. Шпэнглера. Як заўважае Г. В. Якушава, гэта «символ

дерзания человеческого разума – и олицетворение сомнений в необходимости этого дерзания, памятник неукротимому стремлению к неизведанному – и постоянный “знак вопроса” о границах этого стремления, о пределах “дозволенного” при вторжении человека в жизнь Природы и Космоса» [3, с. 5]. Паспрабуем убачыць спецыфічныя асаблівасці топаса фаўсціяны ў самай першай яе версіі – Народнай легендзе пра доктара Фаўста.

«Гісторыя пра доктара Ёгана Фаўста, знакамітага чарадзея і чарнакніжніка» мае ў падзагалоўку ўказанне, што частка выкладзенага запісаная з уласных пасмяротных сачыненняў [4, с. 35], што надае тэксту дакументальнасць і даставернасць. Там невядомы аўтар адразу падкрэслівае асаблівасць гісторыі падобнага роду: галоўны герой падпісаў дамову з д’яблам. Гэты матыў будзе з’яўляцца ключавым у далейшых фаўсціях. Адметнасць дадзенай версіі – асуджэнне безбожніка за падобныя дзеянні і папярэджанне іншым людзям: «в назидание всем христианам как устрашающий пример дьявольского соблазна на пагубу тела и души» [4, с. 35].

У пачатку, зноў жа для надання большай праўдзівасці гісторыі, даецца біяграфія доктара Фаўста: сын дабрадзеяных хрысціян, сялянскага паходжання, нарадзіўся каля Ваймару, дзядзька дапамог з вучобай ва ўніверсітэце, бо з юнацтва галоўны герой меў «быстрый ум, склонный и приверженный к науке» [4, с. 38], атрымаў ступень доктара багаслоўя, але ў яго была «дурная, вздорная и высокомерная голова, за что звали его всегда “мудрствующим”» [4, с. 38]. Таксама паведамляецца, што ён патрапіў «в дурную компанию, кинул Святое Писание за дверь и под лавку и стал вести безбожную и нечестивую жизнь» [4, с. 38]. Далей тэкст распавядае пра разрыў з рэлігіяй Фаўста: «Не захотел он более называться теологом, стал мирским человеком, именовал себя доктором медицины, стал астрологом и математиком, а чтобы соблюсти пристойность, сделался врачом» [4, с. 38]. Фаўст меў сапраўдны медыцынскі талент, бо шмат якім людзям дапамог, але разам з гэтым імкнецца вывучаць розныя заклінанні, чым парушае межы дазволенага, што прывядзе яго ў выніку да сустрэчы з Мефістофелем. Гэта яшчэ адна рыса фаўсціяны: шматбакова адукаваны чалавек незадаволены сваёй абмежаванасцю і хоча спасцігнуць тое, што забараняецца чалавечымі і боскімі законамі.

Канцэпт фаўсціяны непасрэдна звязаны з яе галоўным героем Фаўстам, гэта прозвішча (Faust) перакладаецца з нямецкай мовы як «кулак», Народная кніга называе яго Ёганам, гістарычныя сведчанні даюць яшчэ адно імя – Георгій, магчыма, паводле каталіцкай ці лютэранскай традыцыі яно падвоена. Прозвішча ж, даволі распаўсюджанае ў той час, магло ўтварыцца і ад лацінскага *faustus*, што

значыць «шчаслівы», «паспяховы», магчыма, указвала на поспех у справах гэтага мага і чарадзея. У далейшых пералажэннях гэтай легенды імя героя будзе мяняцца (у Гётэ, напрыклад, ён Генрых), але прозвішча застаецца часцей без змен.

З самага пачатку мы можам таксама назіраць, што Фаўст выбірае паміж дабром і злом, ад тэалогіі і медыцыны да магіі, а пасля ад Мефістофеля зноў хоча вярнуцца да Бога. Асноўнай прычынай падпісання дамовы з чортам у Народнай кнізе называецца імкненне Фаўста да недаступных простым людзям ведаў: «После того как я положил себе исследовать первопричины всех вещей, среди способностей, кои были мне даны и милостиво уделены свыше, подобных в моей голове не оказалось и у людей подобному я не мог научиться, посему предался я духу, посланному мне, именующемуся Мефостофилем, слуге адского князя в странах востока» [4, с. 43]. У сваю чаргу злы дух мусіць выконваць усе жаданні галоўнага героя і адказваць на пытанні, якія ніякая чалавечая навука не магла патлумачыць. Напрыклад, Мефістофель расказвае аб месцазнаходжанні пекла, аб яго жыхарах, аб пякельных пакутах. Разам з гэтым ён адказвае ў ерэтычным духу на пытанні аб светабудове, нябесных свяцілах, стварэнні чалавека Богам. Узамен па прашэсці дваццаці чатырох год Фаўст павінен быў аддаць чорту сваю неўміручую душу. Гэтыя аспекты таксама стануць важнымі складнікамі далейшай фаўсціянскай топікі.

У тэксце не раз адзначаецца дзёрзкасць і пыха Фаўста: «Открылся он как орел, захотел постигнуть все глубины неба и земли» [4, с. 39]. Ён быў «настолько дерзок в своем высокомерии и гордыне, хотя и раздумывал с минуту, что не стал беспокоиться о блаженстве своей души, а дал свое согласие злему духу на такое дело и все условия обещался выполнить» [4, с. 42]. Калі была падпісаная дамова са злым духам, «в тот самый час отступился этот безбожный человек от своего Господа и Творца, сотворившего его, и стал частью окаянного дьявола. И это отступничество его есть не что иное, как его высокомерная гордыня, отчаяние, дерзость и смелость, как у тех великанов, о которых пишут поэты, что они гору на гору громоздили и хотели с Богом сразиться, или у злого ангела, который ополчился против Бога, и за это, за его гордыню и высокомерие, прогнал его Господь» [4, с. 42], «само собой разумеется, что Бог и все небесное воинство от него отступились» [4, с. 45]. Таму відавочна, што Фаўст таксама стаў адступнікам ад Бога і ерэтыком, аб чым відавочна сведчылі яго ўчынкі.

Але нават у Народнай кнізе Фаўст, заключыўшы дамову з чортам, не паказаны як абсалютна негатыўны персанаж, як персаніфікацыя зла. Час ад часу ў ім праяўляюцца добрыя якасці: ён раскайваецца ў тым, што

звязаўся з Мефістофелем: «О, горе мне горькое, также придется и мне, ибо и я – создание божие, и мои дерзкие плоть и кровь стали проклятием для души и тела, соблазнили мои чувства и разум, так что я, творение божие, отрекся от создателя и дал дьяволу уговорить себя и предался и продался ему телом и душой. Потому нет у меня более надежды на милосердие, но подобно Люциферу и я буду подвергнут проклятию и вечным мукам» [4, с. 49]. На вялікі жаль, «не хотел он обрести веру и надежду, что покаянием он мог бы снискать милосердие божие» [4, с. 49]. У цэлым Народная кніга адрозніваецца тым, што Фаўсту не даецца ніякага шанцу на навяртанне, з чым будуць спрачацца наступныя стваральнікі фаўстаўскіх сюжэтаў.

Хоць Фаўст шчыра разумее, «что за грех он взял на себя, пожертвовав блаженством своей души и связавшись с дьяволом ради временных благ» [4, с. 50]. Але невядомы аўтар ізноў падкрэслівае, што вялікім грэшнікам няма навяртання і прабажэння: «Но его раскаяние было раскаянием и покаянием Каина и Иуды, ибо хотя и раскаивался он в сердце своем, но отчаялся в милосердии божием, и казалось ему невозможным вернуть себе милость Божию. Уподобился он Каину, который точно так же отчаялся, полагая, что грехи его больше чем можно ему простить; так же было и с Иудой» [4, с. 50]. Гэта важная адметнасць першай фаўсціяны трактуюцца ў духу культурнай парадгмы Паўночнага Адраджэння, абумоўленай ідэямі Рэфармацыі. Кніга прасякнутая ідэяй пра тое, што такім грэшнікам, як Фаўст, няма звароту назад. Але наступныя творы фаўсціянскай тэматыкі будуць аспрэчваць гэтую ідэю.

У творы ёсць шмат апісанняў неверагодных прыгодаў героя разам з яго дзіўным кампаньёнам: ён пабываў у вышэйшых шэрагах, сярод студэнцтва, прасталюдзінаў. Вядома, што асновай гэтага авантурнага складніка паслужылі народныя шванкі, легендарныя паданні і фантастычныя гісторыі: аднаму рыцару ён начараваў рогі, у селяніна з’еў воз сена разам з канём, выехаў на бочцы з віннага пограба і інш. Гэтая частка Народнай кнігі пабудаваная па традыцыйнаму тыпу авантурных раманаў з лінейнай кампазіцыяй, дзе раздзелы могуць быць самастойнымі і звязаныя толькі вобразам галоўнага героя. Кожная дэталёў у эпізодах магла мець рознае паходжанне, як фальклорнае, так і літаратурнае, а магла быць наўпрост заменена іншым эпізодам ці перамешчанай у іншую частку. Але народная легенда аб доктары Фаўсце мела адрозненне ад астатніх твораў падобнага роду: тут прысутнічаў не толькі авантурны пачатак, але і павучальны.

У заключнай частцы распавядаецца, як адзін богабаязны стары паспрабаваў вярнуць Фаўста на праўдзівы шлях: «не о теле одном, но о душе надо подумать, а не то ждет вас вечная мука и немилость божия»

[4, с. 89], і Фаўст нават прыслухаўся да гэтай парады, але яго ўжо не адпускае Мефістофель. На дваццаць чацвёрты год грахоўнага жыцця Фаўст просіць чорта даць яму ў сужыхарства Алену Траянскую, якая нарадзіла яму сына Юстуса, надзеленага дарам прадбачання. Пасля жахлівай гібелі Фаўста яны дзіўным чынам знікаюць. Матыў з Аленай стане таксама часткай фаўсціяны.

У канцы жыцця Фаўст сам настаўляе сваіх студэнтаў не паўтараць яго крок: «...имейте же всегда перед очами Господа и молитесь ему, чтобы он защитил и сохранил вас от козней лукавого и не вводил вас во искушение; чтобы были вы привержены к нему, не отступались бы от него, как я, безбожный и окаянный человек, ибо я презрел его и отрекся от таинства святого крещения, от самого Бога, от всего небесного воинства и от людей... Не допускайте же, чтобы общество дурных людей сбивало вас с пути, как это произошло и имело место со мной. Посещайте прилежно и усердно церковь, боритесь с дьяволом и побеждайте его твердой верой в Христа и благочестивым поведением» [4, с. 100]. Гэта заключная, вельмі важная ў фабуле твора сцэна. Як падкрэслівае расійская даследчыца фаўсціяны Г. Г. Ішымбаева, у апошніх словах героя можна ўбачыць адзінства супярэчлівых вобразаў яго душы: «я умираю как дурной и как добрый христианин: как добрый христианин, ибо я покаялся и в сердце своем прошу о прощении, чтобы спасти этим, быть может, свою душу; как дурной христианин, ибо я знаю, что дьявол хочет взять мое тело, и я готов охотно оставить ему это тело, лишь бы он оставил в покое мою душу» [4, с. 100]. Перад смерцю Фаўст пакідае тэстамант і просіць свайго вучня Крыстафа Вагнера напісаць яго біяграфію. Гэты факт паспрыяў наданню большай праўдападобнасці яго неверагодным прыгодам, аб якіх паведамляецца ў кнізе.

Фінал распаўядае пра «страшны і жахлівы» канец Фаўста: «вся комната была забрызгана кровью, и мозг прилип к стене, будто черти бросали его от одной стены к другой; да еще лежали глаза и несколько зубов» [4, с. 101], цела ж яго знайшлі «на навозной куче» [4, с. 101].

Дастаткова сурова ў кнізе падымаецца пытанне пра боскую наканаванасць усяго ў гэтым свеце. Невядомы аўтар ускладвае адказнасць на самога Фаўста, які адмовіўся ад Бога і двойчы падпісаў дамову з Мефістофелем. Як лічыць Г. Г. Ішымбаева, «точка зрения Иоганна Шписа на описываемые события совершенно очевидна: Фауст, сознательно отрекшийся от Бога и вступивший в союз со злыми духами, должен быть наказан гибелью души и тела» [5, с. 23-24]. У Прадмове ўказваецца, што ў кнізе будзе прадэманстраваны прыклад чалавечай дзёрзкасці, самаўпэўненасці і цікаўнасці, якія могуць паслужыць прычынай адрачэння ад Бога. У канцы твора аўтар яшчэ раз нагадвае, што трэба

баяцца Госпада і пазбягаць грахоўных спраў, таму гісторыя Фаўста мусіць стаць прыкладам.

Гэтая канцэпцыя грэхападзення Фаўста па прычыне дзёрзкасці чалавечага розуму, які выступае супраць Бога, як, напрыклад, тытаны ў грэцкай міфалогіі альбо Люцыфер ў апакрыфічных паданнях, уласцівая для невядомага аўтара гісторыі Фаўста, які адстойваў рэлігійнае вучэнне Лютэра, чые выказванні з'яўляюцца ідэалагічным фонам кнігі. Лютэр катэгарычна асуджае ўсялякія спробы спасцігнуць розумам прыроду рэчаў. Нямецкі рэфарматар выступае супраць разважанняў пра тое, аб чым у Бібліі нічога не сказана: пра нябёсы, стварэнне і падзенне анёлаў, менавіта тое, што непасрэдна цікавіць Фаўста.

Нягледзячы на імкненне аўтара асудзіць свайго героя за бязбожжа, бязвер'е і пыху, вобраз Фаўста ў кнізе мае і гераічныя рысы. Згадзімся тут з меркаваннем Б. І. Пурышава: «В его лице нашла отражение эпоха Возрождения с присущей ей жаждой великого знания, культом неограниченных возможностей человека, мощным бунтом против средневековой косности, обветшалых церковных норм» [6, с. 332-333]. А як адзначае літаратуразнаўца У. А. Пронін, «с одной стороны, богоотступник Фауст заслуживает безусловного осуждения, с другой – он вызывает восхищение как человек, рискнувший расширить людские возможности, преодолеть предел, который положен человеческому существованию Богом» [7, с. 53-54]. Менавіта таму, прапанаваўшы Новаму часу новага героя, легенда пра Фаўста становіцца неверагодна папулярнай, і, на думку нямецкіх даследчыкаў В. Шпівока і Х. Лангера, «открыла человеческий и исторический тип, который был подхвачен и воссоздан во многих произведениях мировой литературы – от Марло и Лессинга, Гёте и Гейне до Т. Манна» [8, с. 148].

Такім чынам, Народная кніга стала першай літаратурнай апрацоўкай легенды пра Фаўста, напісаная «в назидание всем христианам как устрашающий пример дьявольского соблазна на пагубу тела и души» [4, с. 35]. Яе мэтай было паказаць на прыкладзе падобнага персанажа такія рысы, як чалавечая дзёрзкасць, цікаўнасць і самаўпэўненасць, характэрныя для канцэпцыі героя эпохі Адраджэння, але, на думку ананімнага аўтара, менавіта яны становяцца прычынай богаадступніцтва. У гэтым першым варыянце фаўсцыяны мы можам убачыць спецыфіку яе топікі: галоўны герой Фаўст, які прадаў сваю душу Мефістофелю дзеля атрымання забароненых ведаў, багацця і асалоды; тут прапісаны тэрмін дамовы – 24 гады, на працягу якіх чорт выконвае ўсе жаданні чарнакніжніка; упершыню сустракаецца вобраз Алены Траянскай, прыгажэйшай з жанчын, якую прапануе чарнакніжніку чорт; нягледзячы на маралізатарскі тон кнігі, у ёй таксама прысутнічае і авантурны пачатак,

узяті з народних шванкаў і анекдотаў, што, безумоўна, будзе спрыяць неверагоднай папулярнасці кнігі. Вобраз Фаўста ў Народнай кнізе, на думку даследчыка В. М. Жирмунскага, «обнаруживает в зародыше те черты, которые в дальнейшем развитии сказания в творческой обработке Марло, Лессинга и Гёте могли сделать этот образ художественным воплощением дерзновенных исканий человеческой мысли» [9, с. 300], тут намячаюцца рысы героя, які стане адным з «вечных вобразаў» сусветнай культуры.

БІБЛІАГРАФІЧНЫЯ СПАСЫЛКІ

1. Пуришев, Б. И. Немецкая литература после поражения Крестьянской войны / Б. И. Пуришев // История всемирной литературы : в 9 т. / АН СССР, Ин-т мировой лит. им. А. М. Горького ; сост.: С. С. Аверинцев, [и др.]. – М., 1985. – Т. 3. – С. 193–197.
2. История немецкой литературы / Н. А. Гуляев [и др.]. – М. : Высшая школа, 1975. – 526 с.
3. Якушева, Г. В. Фауст в искушениях XX века: Гётевский образ в русской и зарубежной литературе / Г. В. Якушева. – М. : Наука, 2005. – 258 с.
4. Легенда о докторе Фаусте / под ред. Н. А. Жирмунская; пер. с нем. Р. В. Франкель. – М. : Наука, 1978. – С. 35–119.
5. Ишимбаева, Г. Г. Образ Фауста в немецкой литературе XVI–XX в. / Г. Г. Ишимбаева. – 2 е изд. – М. : Флинта, 2014. – 133 с.
6. Пуришев, Б. И. Народные книги второй половины XVI века / Б. И. Пуришев // История немецкой литературы : в 5 т. / Издательство Академии наук СССР ; под ред. Н. И. Балашов [и др.]. – М., 1962. – Т. 1. – С. 328–333.
7. Пронин, В. А. История немецкой литературы / В. А. Пронин. – М. : Логос, 2007. – 384 с.
8. Шпивок, В. Литература раннебуржуазной революции и территориального абсолютизма (конец XV – конец XVI века) / В. Шпивок, Х. Лангер; пер. с нем. Е. Маркович // История немецкой литературы : в 3 т. / под общ. ред. А. Дмитриева. – М. : Радуга, 1985. – Т. 1. – С. 103–154.
9. Жирмунский, В. М. История легенды о Фаусте / В. М. Жирмунский // Легенда о докторе Фаусте / В. М. Жирмунский. – М. : Наука, 1978. – С. 257–362.